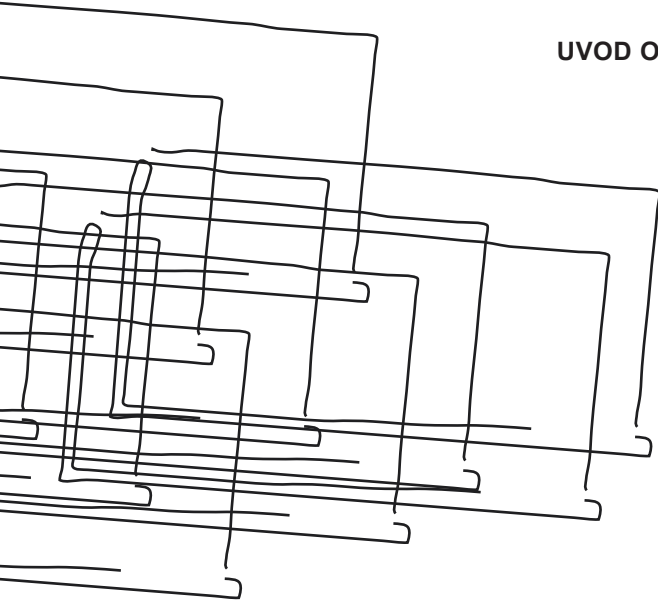

Izdavač
Verein Freies Radio Wien

UVOD O ZAKON O MEDIJIMA

Autorke
Lyudmila Handzhiyska, Cheyenne Mackay

Izdavač
Verein Freies Radio Wien

UVOD O ZAKON O MEDIJIMA

Finansirano od strane:

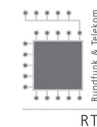

Ova publikacija izrađena je uz pomoć Evropske komisije u okviru projekta 'Povezivanje mladih ljudi jugoslavenskog porijekla putem radio produkcije'. Ova publikacija odražava samo stavove autora, a Komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u tekstu.

Partneri:

Sponzori:

INDEX

UVOD	STR. 4
[I] MASOVNI MEDIJI KAO PREDMET MEDIJSKOG ZAKONA	STR. 6
[II] PRAVNI OKVIR	STR.10
[III] PRAVO NA SLOBODU IZRAŽAVANJA	STR.18
[IV] MEDIJI I ZAŠTITA LIČNIH PRAVA	STR.22
BIBLIOGRAFIJA	STR.30

Nikada prije masovna komunikacija nije bila toliko zastupljena u svakodnevnom životu. Zahvaljujući društvenim medijima, bilo ko s pristupom internetu može preuzeti ulogu izdavača, te potencijalno širiti svoju poruku među milionskom publikom samo jednim klikom. Taj enormni potencijal sa sobom nosi visoku cijenu: danas je lakše nego bilo kada prije proširiti laži o ljudima i uništiti reputaciju u samo nekoliko minuta. Zog ovog razloga, vrlo je bitno za novinare ali i širu javnost da ima osnovno znanje o zakonu o medijima i etici, kako bi postupali odgovorno i etički u toku širenja sadržaja među masovnom publikom.

Ovaj priručnik je namjenjen mladim novinarima kao i građanima, koji su zainteresirani za stjecanje osnovnog znanja u polju zakona o medijima. Priručnik sažima najvažnije pravni instrumente koji definiraju i reguliraju rad medija i pojedinih novinara.

Zakon o medijima se ne odnosi na jedinstveno tijelo zakona nego se odnosi na skup različitih zakona i etičkih standarda koji utječu na rad medija. Također, različiti oblici medija podliježu različitim propisima. Ipak, postoje univerzalna pravila koja moraju biti poštovana od strane svih novinara u sklopu njihove profesije. Tek kada su novinari u skladu s općeprihvaćenim pravnim i etičkim načelima svoje profesije oni mogu ispunjavati svoju glavnu funkciju u demokratskom društvu: služiti javnom interesu.

Zakonske odredbe iznesene u ovoj publikaciji odnose se na sve zemlje članice Vijeća Evrope i službeno primjenjuju Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (ECHR). Priručnik je namijenjen samo da pruži opći uvod u ovom polju. Za posebne propise u pojedinim zemljama, obratite se drugim izvorima.

Publikacija 'Uvodu u Zakon o medijima' je nastala u sklopu projekta "Povezivanje mladih ljudi jugoslavenskog porijekla putem radio produkcije", finansiran od strane ERASMUS+ programa Evropske Unije.

I.

MASOVNI MEDIJI KAO PREDMET MEDIJSKOG ZAKONA

Masovni mediji

Postoje različiti oblici masovnih medija: printani mediji (magazin, novine), radiodifuzni mediji (radio i televizija) koji se emituju kroz različite formate- zemaljski, kablovski ili satelitski), novinske agencije, onlajn mediji, kino i film.

Masovni mediji se sastoje od svih medija koji pružaju novinarski sadržaj velikoj, heterogenoj i anonimnoj publici kroz metode širenja i razmnožavanja. Postojanje i korištenje masovnih medija omogućuje masovno komuniciranje.

Prema definiciji Maletzka, masovna komunikacija je opisana kao "proces kroz koji se informacija javno širi (tj. bez restrikcija ili selektovanja publike), indirektno (tj. uključujući prostorne, vremenske ili vremensko-prostorne distance između partnera koji komuniciraju), i jednosmjerna (tj. bez promjene uloga između onoga ko daje informacije i onoga koji prima iste)."¹

[1] Gerhard Maletzke (1998): Osvrt na nauku o komunikacijama: Osnove, problemi, perspektive, izdavačka kuća Westerdetscher, S.45

Uloga masovnih medija u demokratskom društvu

Socijalni i politički život koji je nama poznat bio bi nemoguć bez postojanja masovnih medija, koji se često nazivaju "četvrtom silom" uz legislativnu, izvršnu i sudsku vlast. Njihova uloga se ne svodi nužno na reprodukciju činjenica. Masovni mediji također komuniciraju i prenose političke, socijalne, etičke, kulturne i druge ideje te time vrše značajan doprinos u formiranju javnog mnijenja.

U demokratskim sistemima mediji vrše vitalnu funkciju za nekoliko ključnih društvenih područja:

U političkom sistemu mediji

šire politički relevantne informacije

podstiču javnu debate

vrše kontrolu i balans u političkom sistemu

nude javni forum za građane koji učestvuju u političkom diskursu

promovišu transparentnost i odgovornost vlasti

U društvenim i kulturnim sferama mediji

Uspostavljaju orijentaciju ka javnom interesu

Podstiču socijalizaciju pojedinaca

Obezbeđuju obrazovanje

Doprinose kulturnom razvoju

Predstavljaju izvor zabave

U ekonomskom sistemu, mediji

doprinose ekonomskom razvoju izvještavajući o ekonomskim procesima

služe kao reklamni mediji, doprinoseći cirkulaciji dobara i usluga

utiče na stopu zaposlenosti obezbeđujući informacije o poslovnim mogućnostima

Samo mediji koji su slobodni i nezavisni od kontrole vlade mogu uspješno ispunjavati društvenu ulogu kroz ove funkcije. S druge strane, mediji mogu povećati društvene podjele ukoliko odustanu od svojih glavnih funkcija i umjesto toga iskoriste svoj utjecaj kako bi pojačali snagu državne vlasti ili ekonomske moći pri tome isključujući kritičko mišljenje iz javnog diskursa. U nekim ekstremnim slučajevima, mediji čak mogu postati instrumenti za podsticanje nasilnih sukoba.

Zakon o medijima

Zakon o medijima je grana prava koja se sastoji od sistema legislativnih normi koji regulišu aktivnosti masovnih medija. Zakon o medijima ispituje granice unutar kojih mediji i novinari mogu raditi. Sa jedne strane, on regulira načela širenja medijskih proizvoda, dok sa druge strane može utjecati na oblik i sadržaj medijskih proizvoda. Neki propisi primjenjuju se samo na određene vrste medija. Naprimjer, postoje zakoni o emitiranju koji se primjenjuju samo na radiodifuzne medije. Više opće zakonske odredbe moraju se poštivati u svim medijima.

II. LEGALNI OKVIR

Međunarodne konvencije:

Sljedeći međunarodni ugovori opisuju ljudska i univerzalna prava i slobode, uključujući slobodu izražavanja i slobodu govora. Te konvencije imaju važne implikacije na ponašanje i djelovanje države prema medijima i novinarima:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Generalna skupština Ujedinjenih naroda, 10. Decembra 1948;
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR), Rezolucija Glavne skupštine 2200A (XXI), 16. decembra 1966;
- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Evrope, Evropski sud za ljudska prava, 1950;
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Rezolucija Glavne skupštine UN-a 2106 (XX), 21. decembra 1965.

Zakoni Vijeća Evrope

Za zemlje članice Vijeća Evrope, od presudne važnosti za garantovanje slobode izražavanja je sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava u vezi člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Zakoni Evropske Unije

Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Evropske unije su dva glavna izvora prava EU, relevantna za medije. Ugovor o Evropskoj uniji predstavlja sporazume između država članica EU i fokusira se na načelima demokratije, ljudskih prava i funkcioniranje institucija EU. Ugovor o funkcioniranju Evropske unije bavi se različitim područjima politike u kojima EU može donositi zakone.

Unutar EU, medijski sektor prvenstveno je reguliran na nacionalnoj razini, ali postoji nekoliko područja medijske regulacije, gdje je regulacija EU kompetativnija. Jedan aspekt garantuje pravednu konkurenciju na tržištu. Njihova pravna osnova sadržana je u Ugovoru o funkcioniranju Evropske unije i bavi se odredbama koje reguliraju slobodno kretanje roba i usluga, politika konkurentnosti, tehnološke harmonizacije, kulture, itd.²

Drugo važno područje regulacije tiče se sektora medija u odnosu na ljudska prava, slobodu izražavanja i pristup informacijama te njihovu važnost za funkcioniranje demokratske države. Zaštita slobode medija je priznata od strane Evropske unije kao temeljno pravo i jamči poštivanje ovih odredbi kroz nekoliko pravnih instrumenata: Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Povelju o temeljnim pravima Evropske unije, i zajedničke ustavne tradicije država članica.

[2] Michael Holoubek, Klaus Kassai, Mathias Traimer (2014): Principi prava masovnih medija, SpringerWienNewYork

Ustavni zakon

Zaštita slobode izražavanja, sloboda štampanja, i u neki slučajevima, sloboda pristupa informacijama su zajamčene ustavima zemalja članica EU. Također, zabrana cenzurisanja medija i sloboda pristupa informacijama je sadržana u ustavnim zakonima. Opće odredbe koje su u vezi sa licenciranjem medija također podliježu ustavnim odredbama.

Kazneni zakon

Kazneni zakon se bavi regulacijom kaznenih djela i njihovih posljedica, a time i odnosa između pojedinaca i države. Neka kršenja slobode medija ili prava pojedinačnih novinara mogu biti podvrgnuti kaznenom progonu, naprimjer: kleveta, kleveta poslovnog ugleda, uvreda, poticanje na rasnu ili vjersku mržnju itd.

Građanski zakonik

Građanski zakon se bavi regulacijom odnosa između individua i pravnih subjekata. Termin pravni subjekti se odnosi kako na osobe tako i na pravna lica. Građanski slučajevi koji se odnose na medije i novinarstvo mogu uključivati odgovornost u vezi s oštećenjem časti, građanskog ugleda, pitanjima autorskih prava itd.

Reguliranje radiodifuznih medija (emitera)

Radiodifuzni mediji imaju središnju ulogu u funkcioniranju savremenih društava, posebno u formiranju i prijenosu društvenih vrijednosti. Iz tog razloga, sektor radiodifuzije podliježe posebnim propisima utemeljenim na zajedničkim vrijednostima, kao što su sloboda izražavanja, pluralizam, zaštita autorskih prava, promocija kulturne i jezičke raznolikosti, zaštita maloljetnika i ljudskog dostojanstva itd.

U većini demokratskih zemalja, radiodifuzni regulatori imaju dvije osnovne funkcije. Prvi nadzire raspodjelu frekvencija emitiranja putem dodjele licenci. Na drugom mjestu, oni razvijaju i provode pravila ponašanja koja se bave različitim temama sadržaja i emitovanja.

U Evropi postoji takozvani **model dvojnog emitovanja**, kojeg karakterizira postojanje javnih i komercijalnih emitera.

Javna radiotelevizija je finansirana i kontrolirana od strane društva/javnosti i nije komercijalna niti državna. Njihova glavna uloga je pridonijeti demokratskom i pluralističkom društvu pružanjem visokokvalitetnog programa raznolikoj publici.

Regulacija javnih medija ima za cilj jamčenje njihove neovisnost od političkih ili komercijalnih uplitanja, osiguravanje odgovornosti prema javnosti i upravljanje raspodjelom javnih sredstava. Regulatori javnog emitiranja također pomno prate sadržaj koji proizvode ovi mediji kako bi osigurali ispunjenje njihovih glavnih funkcija. Te funkcije uključuju, između ostalog: održavanje nacionalne kulture, održavanje univerzalnog pristupa, zadovoljavanje visokih novinarskih i moralnih standarda, pružanje sadržaja koji odražava sve stavove i segmente unutar društva čime doprinosi pluralizmu medija itd.³

Komercijalni emiteri, nasuprot tome, su profitni subjekti koji su prvenstveno odgovorni vlasnicima, investitorima i klijentima. Regulisanje koje se odnosi na komercijalne medije fokusira se uglavnom na sljedeća područja: količinu i sadržaj oglašavanja, praćenje sadržaja koji bi mogao biti štetan za mlade ili uvredljiv drugim društvenim skupinama, procedure prilikom pritužbi i poštivanje prava na demant.

[3] Christian Nissen (2006): Javni servisi u informacijskom društvu. Medijska podjela, Generalni direktorat za ljudska prava, Vijeće Evrope.

Samoregulacija medija

S obzirom na ulogu medija kao entiteta za nadgledanje rada vlasti, regulacija medijskih aktivnosti od strane države može biti veliki izazov. Zato su mnoge države uspostavile samoregulacijske mehanizme, koji su dalje uspostavili posebna pravila za medije dok je nadgledanje poštivanja tih pravila na drugim medijskim organizacijama i novinarima.

Samoregulacijski instrumenti mogu se pojavljivati u obliku etičkih kodeksa, uspostavljanja Vijeća za štampu i medije, te kreiranja različitih profesionalnih smjernica.

Novinarski etički kodeksi definiraju uloge, prava i dužnosti novinara, a razvijene su zajedničkim nastojanjem medijskih profesionalaca, kako bi se stvorile dobrovoljne uredničke smjernice kojih bi se trebali pridržavati.

Sadržaj novinarskih kodeksa ponašanja variraju od zemlje do zemlje, ali također dijele neke zajedničke elemente, uključujući načela istinitosti, tačnosti, objektivnosti i nepristranosti, prava javnosti na istinu, prava na fer i pravično komentiranje i kritiku, korištenje fer metoda za dobivanje informacije, spremnost za ispravljanje grešaka i poštivanje povjerljivosti izvora.⁴

[4] Andrew Puddephatt (2011): Bitnost samoregulacije u medijima i poštovanje slobode izražavanja. UNESCO.

Uvođenje etičkog kodeksa samo je prvi korak ka djelotvornoj samoregulaciji medija. Da bi se poštivali samoobjavljeni kodeksi, također je važno uspostaviti neovisno tijelo za nadgledanje i nametanje sankcija protiv pojedinaca ili organizacija koje krše te principe.

Vijeće za štampu je najčešći oblik samoregulacijskog tijela. Ono je prvenstveno sastavljeno od medijskih stručnjaka. Njihova glavna uloga je rješavanje pritužbi na kršenje etičkog kodeksa, čime se usmjerava fokus medijskih profesionalaca i javnosti na poznavanje novinarskih standarda.⁵

Pored novinarskih kodeksa ponašanja, novinarima bi se također trebala osigurati urednička neovisnost kako bi radili bez podložnosti pritisku komercijalnih interesa vlasnika medija. Treći važan element samoregulacije su profesionalne smjernice koje su usvojile medijske organizacije kao dio njihove uređivačke politike. BBC je primjer medijske organizacije koja je usvojila kategorične profesionalne smjernice koje su snažno utjecale na sadržaj koji objavljuju.

[5] <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-554214-Press-freedom-in-the-EU-FINAL.pdf>

III. PRAVO NA SLOBODU IZRAŽAVANJA

Sloboda izražavanja je mogućnost da pojedinac i pojedinka imaju, i slobodno izražavaju, lično mišljenje ili ideje bez straha od cenzurisanja ili uplitanja vlade. Pravo na slobodu izražavanja nije limitirano na verbalnu komunikaciju već također uključuje mogućnost izražavanja ličnog mišljenja kroz objavljivanje članaka, knjiga, istupima na televiziji ili radiju, umjetničkom radu, internetu i socijalnim medijima. Također uključuje i pravo na konzumiranje informacija koje mu/joj se nude kroz različite kanale komunikacije.

Termin “Sloboda medija” se često koristi uz, ili kao alternativa, terminima “Sloboda govora” ili “Sloboda izražavanja”- Ipak zaštita medijskih sloboda zauzima posebno mjesto zbog uloge medija kao “javnih posmatrača” kao i funkcije medija u distribuiranju informacija i ideja sa ciljem granatovanja prava javnosti da prima tačne i pravovremene informacije.

Sloboda izražavanja i medijske slobode su esencijalni temelji za postojanje otvorenih i demokratskih društava. Sloboda da osoba izrazi svoje ideje i formira mišljenja je važan preduslov da bi se ostvarilo funkcioniranje političkih procesa na demokratski način. Na državnom nivou, sloboda izražavanja je neophodna za dobro funkcionisanje vlade te stoga i neophodna za ekonomski i socijalni progres. Na individualnom nivou, sloboda izražavanja je vitalan dio prava na slobodu izražavanja i dostojanstvo svakog pojedinca i pojedinke. Bez opšte garancije na pravo slobode izražavanja, zaštićene od strane neovisnog sudstva, nema ni demokratije niti slobodnog društva kao takvog.⁶

[6] <https://www.article19.org/pages/en/freedom-of-expression.html>

Kako je sloboda izražavanja zaštićena?

Pravo na slobodu izražavanja je granatovano internacionalnim i regionalnim sporazumima poput Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (Član 19), UN Konvencijom o civilnim i političkim pravima (Član 19), Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (Član 10), Poveljom o temeljnim pravima Evropske Unije (Član 11). Također je utkana u ustane država članica Vijeća Evrope.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (Član 19)

» Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice. «⁷

[7] <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

Evropska konvencija o ljudskim pravima (Član 10)

» 1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

2. Pošto korištenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva. «⁸

[8] http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Povelja o temeljnim pravima Evropske Unije (Član 11)

» 1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo uključuje slobodu mišljenja te primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja tijela javne vlasti i bez obzira na granice.

2. Poštuju se sloboda i pluralizam medija. «⁹

[9] http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

Ograničenja slobode izražavanja

Sloboda izražavanja i sloboda medija nisu apsolutna prava i mogu biti ograničena sa ciljem zaštite prava i reputacije drugih. Naprimjer zabranu govora koji podstiče nasilje ili mržnju prema određenoj grupi, ili sa ciljem zaštite djece od seksualnog eksploatisanja, ili da se zaštiti reputacija individue od lažnih optužbi.

Ova prava se također mogu limitirati kada se dovodi u pitanje nacionalna sigurnost, javni red i mir, javno zdravlje ili su moralna stanovišta ugrožena. U slučaju konflikta između slobode izražavanja i ostalih prava zaštićenih zakonima o ljudskim pravima, poput ličnih prava, pravo na slobodu izražavanja može podlijegati određenim ograničenjima. Ipak, ograničenja mogu isključivo biti nametnuta ukoliko su "neophodna za postojanje demokratskog društva" i/ili "određena zakonom" te imaju "legitiman cilj".¹⁰

[10] Dirk Voorhoof (2004): Pravo na slobodu izražavanja i informisanja pod Evropskim sistemom ljudskih prava: Kretanje ka transparentnijem i demokratskijem društvu, Centar za napredne studije "Robert Schuman", S.2

IV. MEDIJI I ZAŠTITA LIČNIH PRAVA

Pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno i može biti podložno ograničenjima kada narušava lična prava drugih ljudi.

Masovni mediji mogu kršiti lična prava na nekoliko načina. Dva primjera kršenja ličnih prava su kršenje prava na privatnost i širenje netačnih informacija o osobi koji mogu negativno utjecati na njihovu reputaciju, ovo kršenje poznato je kao **kleveta**.

Termin "lična prava" nije univerzalno definisan već je uopšteno korišten od strane internacionalnih sudova i mnogih državnih/nacionalnih sudova. Odnosi se na skup prava koja štite dignitet, emocionalni i psihološki integritet individue, poput zaštite reputacije, prava na privatni život itd.¹¹

[11] <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38362/Defamation-Principles-Background-paper.pdf>

Zaštita isključivo privatne sfere života

Svi imaju pravo na privatnost. To implicira da građani imaju pravo da budu "ostavljeni na miru" ili da imaju kontrolu nad neželjenim objavama njihovih privatnih informacija. Gdje prestaje privatna sfera a počinje javni interes ovisi o kontekstu. U nekim slučajevima, događaji i incidenti koji se desi "u javnosti" zapravo pripadaju privatnoj sferi.

Cilj zakona o zaštiti privatnosti je da zaštiti individue od neželjenih invazija u njihov privatni život. Mnoge instance građanskog prava također posjeduju posebne zakonske odredbe koji štite imidž, privatne podatke, ime i ostale privatne informacije.

Kako izbjeći kršenje prava na privatnost

Objavlivanje istinitih ali privatnih informacija može voditi do tvrdnji o invaziji na privatnost individue ukoliko je objavljeni materijal izuzetno uvredljivog karaktera za prosječnu razumnu osobu, ukoliko nije generalno poznata javnosti, široko rasprostranjena i ukoliko nije posebno bitna za javnost.¹²

Postoji nekoliko koraka koje bi novinar/ka mogli napraviti da bi izbjegli čin invazije na privatnost:

Izveštavanje o temama koje su vrijedne za objavu

Izveštavati o temama i činjenicama koje su, legitimno, javni interes. Na ovaj način, nećete narušiti privatnost individua koje su predstavljene ili o kojima se govori u vašem radu, niti ćete nezakonito iskoristiti njihova imena i slične informacije.

Prikupljajte vaše informacije na javnim mjestima i od izvora dostupnih javnosti

Ukoliko vaše informacije prikupite od strane izvora dostupnih javnosti, poput zemljišno-knjižnih ureda ili javnih finansijskih informacija, skoro je nemoguće da vaš rad narušava pravo na privatnost pojedinca.

Gdje je moguće – osigurajte saglasnost

Saglasnost je inače jasna odbrana u slučajevima tvrdnji da ste prekršili pravo na privatnost. Kada intervjušete ili fotografirate osobe za buduće publikacije, tražite dozvolu da koristite informacije koje ste prikupili.

[12] <https://www.rcfp.org/browse-media-law-resources/digital-journalists-legal-guide/publishing-highly-personal-and-embarrassi>

Pravo na privatnost

Pravo na privatnost je utemeljeno kako u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima EU i Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (Član 12)

» Niko ne smije biti podvrgnut samovoljnom miješanju u njegov privatni život, porodicu, dom ili dopisivanje, niti napadima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.«¹³

[13] <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda (Član 8)

» 1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprječavanja nereda ili sprječavanja zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih. «¹⁴

[14] http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Izuzeci kod generalnih prava na privatnost se mogu desiti kada se izvještava o javnim ličnostima ili kada je privatna informacija od javnog interesa. U tim slučajevima, mediji moraju biti u mogućnosti da dokažu da je narušavanje privatnosti opravdano.

Kleveta

Kleveta obuhvata djela ili netačne izjave o drugoj osobi koje štete reputaciji ili ugledu te osobe. Takve izjave se mogu biti učinjene oralno (ogovaranje, trač) ili u pisanoj formi (*libel* – od eng. riječi *kleveta* u pisanoj formi).

Zakon o zaštiti od klevete ima za cilj zaštitu reputacije individua protiv povreda ovog prava. U skoro svim zemljama postoje zakoni koji adresiraju ovaj problem, ali forma i sadržaj zakona se poprilično razlikuju. Neke zemlje imaju zasebne statute o kleveti, dok druge posjeduju odredbe unutar opštijih zakona. U većini zemalja članica Vijeća Evrope, kleveta spada u dijapazon kako građanskih tako i krivičnih prava.¹⁵

Kleveta u najviše slučajeva se tiče individualne reputacije, ali slučajevi klevete također mogu pokrivati zahtjeve o zaštiti protiv klevete upućene od strane pravnih lica. Pravna lica predstavljaju entitete koji su dobili legalni status registracijom u javni registar poput kompanija i korporacija. Nadalje, u nekim zemljama tužba protiv klevete se može podići sa ciljem zaštite reputacije grupe ljudi, zastave ili znaka, predstavničkog ureda ili institucije.¹⁶

Prema internacionalnim standardima, obnašaoci javnih funkcija bi trebali da u većem obimu tolerišu kritiku i invaziju u njihov privatni život nego što je to slučaj sa "običnim" građanima. Javne ličnosti su osobe koje obnašaju određenu javnu, istaknutu ili uglednu poziciju u društvu, stoga je njihov privatni život podvrgnut javnom interesu i nadzoru - također oni bi trebalo da u većem obimu tolerišu kritiku i narušavanje privatnog prostora nego što je to slučaj sa "običnim građanima".¹⁷

[15] Tarlach McGonagle (2016): Sloboda izražavanja i kleveta. Studija o precedentnom pravu Evropskog suda za ljudska prava, Vijeće Evrope

[16] http://legaldb.freemedia.at/wp-content/uploads/2015/08/FoE-Media-Law-Defamation_ENG.pdf

[17] <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38362/Defamation-Principles-Background-paper.pdf>

Potrebni elementi za podnošenje tužbe protiv klevete

Zakoni o kleveti variraju od države do države, ali postoje određena pravila koja su općeprihvaćena u mnogim društvima. Da bi dokazali klevetu, tužitelj mora dokazati iduće elemente:

Da se iznesene informacije odnose na tužitelja

Izgovorena ili napisana kleveta mora biti bez sumnje povezana sa tužiteljem, čak i kada tužitelj nije pomenut imenom;

Objavljivanje

Uvredljive informacije moraju biti “raširene” ili distribuirane trećoj strani, bilo da se radi o jednoj ili više njih;

Neistina

Lažna ili neistinita izjava sa ciljem klevete mora biti neistinita izjava vezana za određenu činjenicu. Mišljena su zaštićena te se ne mogu smatrati povodom za pokretanje tužbe protiv klevete.

Povreda

Da bi se po potencijalno neistinito iznesenoj činjenici moglo postupiti u vidu tužbe ona mora nanijeti povredu reputaciji tužitelja.

[18] <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38362/Defamation-Principles-Background-paper.pdf>

Odbrana prilikom tužbe za klevetu

U slučajevima tužbi za klevetu, koncept novinarske odgovornosti igra važnu ulogu i ukoliko ju je moguće dokazati oslobađa novinara odgovornosti. Druge bitne odbrane protiv tužbi za klevetu se mogu izvući iz međunarodnog prava i uključuju:¹⁸

Zaštita istine

Dokaz da su otkrivene/objelodanjene informacije istinite u najviše slučajeva mogu osloboditi osobu od odgovornosti za klevetu.

“Razumno opravdana objava”

Dokaz da je tuženi imao dovoljno uporišta da smatra da su izjave/činjenice, u vrijeme kada su date, bile istinite. Zbog njihove odgovornosti, ekspeditivnosti i efikasnosti da osiguraju protok informacija ka svojim konzumentima (javnosti), novinari ne mogu u svim slučajevima čekati dok se u potpunosti ne uvjere da je svaka iznesena činjenica tačna prije objavljivanja priče.

Apsolutna privilegija

Izjave koje su date na pojedinim mjestima na kojima je mogućnost slobodnog izražavanja/govora vitalna, naprimjer, izjave date prilikom sudskih postupaka ili izjave date pod prisegom, uživaju apsolutnu privilegiju i ne bi ni u kojem slučaju trebali biti podložni tužbama protiv klevete.

Iznošenje ličnog mišljenja vs. iznošenje činjenica

Izjava/iznošenje mišljenja koje ne može biti dokazano kao istinito ili neistinito, ili koje očito nije učinjeno sa namjerom da se iznese kao činjenica, ne može biti osnova za pokretanje tužbe protiv klevete.

Izjave trećih strana (sagovornika)

Niko ne bi trebao biti odgovoran za fer i tačno izvještavanje izjava drugih ljudi. Ovaj princip prepoznaje činjenicu da su novinari odgovorni da izvještavaju o vijestima, koje mogu uključivati izvještavanje kroz izjave trećih strana koje mogu naštetiti reputaciji drugih osoba ili institucija.

Kvalificirane privilegije

Izjave koje je govornik dužan napraviti pod pravnom, moralnom ili društvenom odgovornošću, poput prijavljivanja sumnjivih radnji policiji, uživaju kvalificirane privilegije i trebale bi biti oslobođene odgovornosti.

BIBLIOGRAFIJA

Andrew Puddephatt (2011): Bitnost samoregulacije u medijima i poštovanje slobode izražavanja. UNESCO, dostupno na:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001916/191624e.pdf>

Član 19 (2005): Sloboda i odgovornost: Zaštita slobnog izražavanja kroz samoregulaciju medija, dostupno na:
<https://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/self-regulation-south-east-europe.pdf>

Član 19 (2016): Revidirana definicija principa, dostupno na:
<https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38362/Defamation-Principles-Background-paper.pdf>

Christian Nissen (2006): Javni servisi u informacijskom društvu. Medijska podjela, Generalni direktorat za ljudska prava, Vijeće Evrope, dostupno na:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680483b2f>

Dirk Voorhoof (2004): Pravo na slobodu izražavanja i informisanja pod Evropskim sistemom ljudskih prava: Kretanje ka transparentnijem i demokracičnijem društvu, Centar za napredne studije "Robert Schuman", dostupno na: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/29871/RSCAS_2014_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Elda Brogi, Pier Luigi Parcu (2014): Evoluirajuća regulacija medija u Evropi kao instrument slobode i pluralizma, Centar za napredne studije "Robert Schuman", dostupno na:
http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/29923/RSCAS_2014_09.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Evropski Parlament (2015): Sloboda medija u EU, Legalni okvir i izazovi, dostupno na:
<http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-554214-Press-freedom-in-the-EU-FINAL.pdf>

Evropski Univerzitetski institut: Sloboda o pristupu informacijama – Zakoni država članica EU, dostupno na:
<http://journalism.cmpf.eui.eu/maps/freedom-of-information/>

Gerhard Maletzke (1998): Osvrt na nauku o komunikacijama: Osnove, problemi, perspektive, izdavačka kuća Westerdetscher

Međunarodni novinarski institut, Inicijativa za pravnu zaštitu medija (2015): Sloboda izražavanja, medijsko pravo i kleveta, dostupno na:
http://legaldb.freemedia.at/wp-content/uploads/2015/08/FoE-MediaLaw-Defamation_ENG.pdf

Michael Holoubek, Klaus Kassai, Mathias Traimer (2014): Principi prava masovnih medija, SpringerWienNewYork

Monica Macovei (2004): Sloboda izražavanja. Vodič kroz implementaciju Člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, Vijeće Evrope, dostupno na:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007ff48>

Miklós Haraszti, predstavnik OSCE-a za slobodu medija (2008): Vodič za medijsku samoregulaciju, dostupno na:
<http://www.osce.org/fom/31497?download=true>

Tarlach McGonagle (2016): Sloboda izražavanja i kleveta. Studija o precedentnom pravu Evropskog suda za ljudska prava, Vijeće Evrope, dostupno na:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ac95b>

Novinarski komitet za slobodu medija: Objavljivanje privatnih i sramnih informacija o drugima, čak i ukoliko su u potpunosti tačne, dostupno na:
<https://www.rcfp.org/browse-media-law-resources/digital-journalists-legal-guide/publishing-highly-personal-and-embarrassi>

Centar za napredne studije "Robert Schuman" (2013):
Kompetencija EU za poštivanja medijskog pluralizma i
medijskih sloboda, dostupno na: [http://cmpf.eui.eu/
Documents/CMPFPolicyReport2013.pdf](http://cmpf.eui.eu/Documents/CMPFPolicyReport2013.pdf)

Roland Burkart (2002): Komunikacijska istraživanja.
Osnove i problemi. Umrise einer interdisziplinären
Sozialwissenschaft, Böhlau

MEĐUNARODNE KONVENCIJE, ZAKONI I REGULACIJE

Povelja o fundamentalnim pravima EU, dostupna na:
http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

Evropska konvencija o ljudskim pravima, dostupna na:
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

EU Direktiva o audio-vizuelnim medijima EU, dostupna na:
[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=
OJ:L:2010:095:0001:0024:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:EN:PDF)

Međunarodna konvencija o eliminaciji svih vrsta rasne
diskriminacije: dostupna na: [http://www.ohchr.org/EN/
ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx](http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx)

Međunarodna konvencija o civilnim i političkim pravi-
ma, dostupna na: [http://www.ohchr.org/EN/Professional
Interest/Pages/CCPR.aspx](http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx)

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, dostupna na:
<http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

NOVINARSKI KODEKSI I VODIČI

Austrijski novinarski kodeks, dostupan na:
http://www.presserat.at/show_content.php?hid=2

Etički kodeks bugarskih medija, dostupan na:
[http://ethicnet.uta.fi/bulgaria/ethical_code_of_the_
bulgarian_media](http://ethicnet.uta.fi/bulgaria/ethical_code_of_the_bulgarian_media)

Njemački novinarski kodeks, dostupan na:
[https://www.presserat.de/fileadmin/user_upload/
Downloads_Dateien/Pressekodex13english_web.pdf](https://www.presserat.de/fileadmin/user_upload/Downloads_Dateien/Pressekodex13english_web.pdf)

BBC Urednička odgovornost, dostupan na:
<http://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/>

The New York Times - Vodič kroz novinarski integritet,
dostupan na: [http://www.nytc.com/wp-content/uploads/
Guidelines-on-Integrity.pdf](http://www.nytc.com/wp-content/uploads/Guidelines-on-Integrity.pdf)

Online istraživanje je provedeno u periodu od
Januaru 2016. do Lipanj 2016. godine, te revidirano
prije objavljivanja u Januaru 2017. godine.

IMPRESSUM

Autorke:

Lyudmila Handzhiyska,
Cheyene Mackay

Urednici:

Aleksandra Temenugova,
Lyudmila Handzhiyska

Prevod:

Centar za kulturnu i medijsku dekontaminaciju

DTP:

David Palme

Izdavač:

Verein Freies Radio Wien
Klosterneuburger Straße 1, 1200 Wien
ZVR-Zahl: 563964285

E-Mail: office@o94.at
Web: <http://o94.at/>

Zahvaljujemo našim partnerima:

Škola novinarstva i javnih odnosa (SJPR) – Skoplje,
Udruženje za kulturnu i medijsku dekontaminaciju
(UKMD) – sarajevo.

